

koji su primili službu akuzativa). Ovaj svoj zaključak temeljili su osobito na činjenici da su slični zamjениčki oblici u staroslavenskim spomenicima dolazili »i u naglašenoj (ortotoničkoj) službi« (usp. J. Hamm, *Staroslavenska gramatika*, Zagreb, 1958, str. 134), a i na činjenici da se u našem jeziku u slučaju veze prijedloga i ovakva zamjениčkog oblika na prijedlogu pojavljuje akcenat. Sad, međutim, za ovakav zaključak imamo i još jedan, posredan dokaz: paralelizam u slučaju zamjениčkih oblika *nju* i *nju*, *nje* i *nje* upućuje i na nekadašnji paralelizam u slučaju ostalih sličnih zamjениčkih oblika.

I na kraju, samo se od sebe nameće pitanje: ako na štokavskom području s novoštokavskom akcentuacijom postoje enklitike *nju* i *nje*, znači li to da njihovu upotrebu valja preporučiti i u našem književnom jeziku? Sklon sam mišljenju da to, svakako, treba učiniti kad je u pitanju enklitika *nju*, dok bi enklitiku *nje* u književnom jeziku valjalo i dalje samo podnositi, ali je u normativnim djelima ne bi trebalo uzimati u obzir.

DVOGLED, DOGLED, DALEKOZOR

Milan Šipka

Žive u našem jeziku dvije na izgled srodne, a ipak (po glasovnom sastavu i značenju) različite riječi. To su: *dvogled* i *dogled*. Te se riječi u stručnoj literaturi (udžbenicima fizike, na primjer) i svakodnevnom govoru često upotrebljavaju i — kako to obično biva u sličnim slučajevima — međusobno zamjenjuju, ukrštaju ili isključuju. Osim njih postoji (uglavnom u zapadnom dijelu našeg jezičnog područja) i riječ *dalekozor*. Terminološka i uopće leksička vrijednost tih riječi nije dosad, bar koliko je meni poznato, stručno razmatrana, pa danas ne znamo čak ni to jesu li sve te tri riječi jednako pravilne i, ako jesu, gdje bi ih valjalo upotrebljavati. Stoga ćemo ovdje, polazeći od primjera iz prakse, pokušati da odgovorimo na ta pitanja. Time se, naravno, ne isključuje eventualna diskusija, osobito na terminološkom planu. Riječ lingvista i fizičara samo će nam pomoći da nađemo najprikladnija i najbolja rješenja.

U razmatranju značenja i upotrebe imenica *dvogled*, *dogled*, *dalekozor* (kao i njima bliskih riječi stranog porijekla: *durbin*, *teleskop*) pregledani su ovi izvori:

1. stručne knjige: Stjepan Ivezić, *Fizikalni rječnik*, Pula, 1959; dr D. Milosavljević, *Fizika, II*, Beograd, 1950; dr Sreten Šljivić, *Fizika za VIII razred gimnazije*, Beograd, 1952; Lukatela-Metzger, *Fizika za više razrede gimnazije*, Zagreb, 1947; G. i M. Šindler, *Fizika za VIII razred osnovne škole*, Zagreb, 1961; V. Telebaković, *Fizika za VIII razred osnovne škole*, Sarajevo, 1962; Lazar Kondić i dr Stjepan Tomić, *Fizika za IV razred srednjih škola*, Beograd, 1940; dr Stanko Hondl, *Fizika za više razrede srednjih škola*, Zagreb, 1943;

2. enciklopedijska izdanja: *Enciklopedija Leksikografskog zavoda* (ELZ); *Mala Prosvetina enciklopedija* (MPE);

3. rječnici: Ristić-Kangrga, *Rečnik srpskohrvatskog i nemačkog jezika*, Beograd, 1928 (RK); Hurm, *Hrvatskosrpsko-njemački rječnik*, Zagreb, 1958 (H); Drvodelić, *Hrvatskosrpsko-engleski rječnik*, Zagreb, 1961 (D); Ristić-Simić-Popović, *Enciklopedijski englesko-srpskohrvatski rečnik*, Beograd, 1963 (RSP); Deanović-Jernej, *Hrvatskosrpsko-talijanski rječnik*, Zagreb, 1956 (DJ); Dayre-Deanović-Maixner, *Hrvatskosrpsko-francuski rječnik*, Zagreb, 1956 (DDM); Tolstoj, *Serbško-horvatsko-ruskij slovar'*, Moskva, 1957 (T); Vujaklija, *Leksikon stranih reči i izraza*, Beograd, 1954 (VL); Klaić, *Rječnik stranih riječi*, Zagreb, 1962 (K); Vuk Stef. Karadžić, *Srpski rječnik*, II izdanje, 1852 (V); Broz-Iveković, *Rječnik hrvatskoga jezika*, Zagreb, 1901 (BI); Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika, Zagreb, JAZU (AR); Lujo Bakotić, *Rečnik srpskohrvatskog književnog jezika*, Beograd, 1936 (B); *Pravopis hrvatskosrpskoga književnog jezika*, Zagreb—Novi Sad, 1960 (P).

Zadržimo se prvo na stručnim knjigama, gdje se riječi *dvogled*, *dogled*, *dalekozor*, *durbin* i *teleskop* upotrebljavaju kao termini za određene optičke sprave ili instrumente. Definicije date u tim knjigama pomoći će nam da odmah na početku utvrdimo o kakvim je to spravama riječ, pa ćemo tako brže i lakše doći do željenog rezultata.

Među optičkim spravama ili instrumentima (a to su — po Milosavljeviću — lupa, mikroskop, telemetar, fotografski aparat, projekcioni aparat, goniometar i dr.) svi udžbenici fizike koje sam pregledao (a tako, valjda, i ostali, koje nisam mogao konsultovati), kao i Ivezicev Fizikalni rječnik, spominju, odnosno objašnjavaju, i instrumente »koji služe za posmatranje dalekih predmeta« (kako kaže Milosavljević) i pomoću kojih (prema Šindleru¹) »daleke predmete vidimo pod većim vidnim kutom nego prostim okom«, zbog čega »nam oni izgledaju veći i bliži«. To je samo opća definicija. Postoji, međutim, više vrsta ovakvih instrumenata, koji se međusobno razlikuju i tehnički (prema konstrukciji, građi) i funkcionalno (prema namjeni, odnosno službi). Prema tehničkoj konstrukciji razlikujemo *refraktore* (sa sistemom leća) i *reflektore* (sa sistemom ogledala, zrcala). I jedni i drugi mogu biti *monokularni* i *binokularni*, već prema tome da li su udešeni za gledanje jednim okom ili sa dva oka.² Prema namjeni, sprave o kojima je ovdje riječ mogu biti *astronomске* i *terestričke* (zemaljske). Astronomске služe u astronomiji (za promatranje nebeskih tijela), a terestričke u vojsci, pomorstvu, planinarstvu, teatru i drugdje (za osmatranje, posmatranje ili promatranje predmeta na zemlji: vojnih objekata — ciljeva, pejzaža, detalja na sceni i sl.). Među ovim posljednjim osobito je poznat instrument koji se popularno

¹ Definicija koju daje Telebaković gotovo je identična Šindlerovoj, s manjim jezičnim odstupanjima (ugao mj. kut, slobodnim okom mj. prostim okom i sl.).

² Pored ovoga, postoje još neke tehničke razlike (kombinacija leća i ogledala, odnosno prizama, elektronski uređaji i sl.), ali za nas ovdje te razlike nisu bitne, pa ih nećemo ni objašnjavati.

naziva: *dogled*, *dvogled*, *dalekozor* ili *durbin*. U stvari to je (da upotrijebim potpuniji stručni izraz) *binokularni terestrički dalekozor* (ili *durbin*) s *prizmama*.

A sad, pošto znamo o čemu je riječ, da razmotrimo sve termine koji se ovdje spominju. To su — kako smo već rekli — *teleskop*, *durbin*, *dalekozor*, *dogled* i *dvogled*. Važno je napomenuti da su od ovih termina dva u stvari pozajmljenice ili, kao bih ja rekao, usvojenice (riječi stranog porijekla); to su: *teleskop* (grč. *tele* — daleko + *skopéō* — gledam)³ i *durbin* (perz. *dur-bin* — dalekovidan)⁴; dva termina su kovanice, bolje reći prevedenice: *dalekozor*⁵ (prema *teleskop*) i *dvogled* (prema binokular). Samo je *dogled* našeg porijekla (načinjena prema glagolu *dogledati*, koji je zabilježen već u Vukovu Rječniku, a može se naći i u BI i AR). Ova činjenica nije toliko važna s terminološkog aspekta (kako je poznato, termini se utvrđuju prije svega na osnovu načela jednoznačnosti, pa tek onda, eventualno, i prema purističkim normama⁶), ali je u općem leksičkom pogledu i te kako značajna, pa to moramo imati u vidu.

Od svih spomenutih termina najšire značenje i primjenu (istina, samo u zapadnom dijelu našeg jezičnog područja) ima *dalekozor*. Hondl, Lukatela-Metzger i Šindler upotrebljavaju ovu riječ za označavanje svih instrumenata za »gledanje na daljinu«. Tako isto i Ivezić u svom Fizikalnom rječniku. On, doduše, bilježi i *durbin*, objašnjavajući značenje i porijeklo te riječi, ali nas opet upućuje na *dalekozor* (v. str. 131). Slično je, čini mi se, i u govornom književnom jeziku zapadnih krajeva.

Na drugoj strani, u udžbenicima beogradskog i sarajevskog izdanja, i u govornom književnom jeziku istočnih i jugoistočnih krajeva, upotrebljavaju se najčešće riječi: *durbin* i *dogled* (u općem značenju i značenju terestričkog binokulara s prizmama — v. MPE), zatim *teleskop* (u značenju: astronomski refraktor ili uopće »astronomski durbin«, pa i elektronski) i *dvogled* (samo u značenju: terestrički binokularni dalekozor ili dogled s prizmama).

Ovako velik broj termina čija značenja nisu razgraničena može da dovede (a sigurno i dovodi) do različitih zabuna, koje — uzgred budi rečeno — u terminološkoj zbruci nekih naših nauka nisu baš tako rijetke. Fizici kao nauci, pa i nastavi fizike u našim osnovnim, srednjim i visokim školama, potrebni su jasno određeni termini za svaku optičku spravu posebno. Prevedenica *dalekozor* — iako bi se, pored *dogleda*, mogla preporučiti govornom književnom jeziku za oznaku terestričkog binokularnog dalekozora (*dogleda*) s prizmama, pa i u općem smislu — zbog svoje mnogoznačnosti i teritorijalne ograničenosti (na zapadni dio našeg jezičkog područja) neće se, po svoj prilici, moći održati pored termina *teleskop*, koji sve više poprima određeno, uže značenje, a uz to je i internacionalan. Prof. Šljivić dobro kaže:

³ K, 1470a.

⁴ O. c., 362b.

⁵ Drugi dio ove složenice (-zor) dolazi od glagola *zreti* (zrjeti), što znači: gledati (isp. *nazreti*, *nazor*, *prozor*, *obzor* i sl.).

⁶ Prava je sreća ako se nađe rješenje koje zadovoljava i terminološke i purističke zahtjeve.

»Teleskop može da označava... i durbin (dogled) sa sočivom... i dogled sa ogledalima za koji je kod nas uobičajen naziv teleskop.«⁷

To potvrđuje i Stjepan Ivezić kad, nabrajajući vrste dalekozora, ističe da se »astronomski dalekozori... obično zovu teleskopi.«⁸

Prema tome, može se očekivati da će teleskop kao termin za »astronomski dalekozor (dogled)« potpuno potisnuti sve druge riječi koje se danas u tom značenju upotrebljavaju, ponajprije usvojenicu durbin. Sigurno je i to da se što prije moraju odabrati i utvrditi i svi drugi termini za optičke sprave što ih sada općenito nazivamo dalekozorima ili dogledima (odnosno durbinima). Ali to je stvar stručnjaka (fizičara) i lingvista koji će se baviti sređivanjem fizikalne terminologije. Oni će, držeći se prije svega načela jednoznačnosti, naći sigurno najbolja rješenja. Nas ovdje — kako je već rečeno — zanima uglavnom pitanje naziva za terestrički binokularni dalekozor s prizmama, posebno imenicâ *dvogled* i *dogled*, i to samo u općem leksičkom pogledu, pa ćemo zato razmotriti njihova značenja i pokušati da dođemo do određenih zaključaka.

Imenica *dogled* — kako već znamo — izvedena je od glagola *dògledati*. BI, oslanjajući se uglavnom na Vuka, objašnjava taj glagol ovako:

»*dògledati*, dâm, v. pf. Rj. do-gledati. — 1) *mit Augen erreichen, videre quia visus est*: daleko je, ne mogu *dogledati*. Rj. *ugledati što nadaleko dogle se može vidjeti* Pa pogleda Hainom planinom, i *dogleda* Gavran barjaktara. Npj. 4, 364. — 2) *zu schauen aufhören, videre desino*: hoćeš *dogledati*. Rj. *prestati gledati, gledanje svršiti*.«

Budmani u AR dodaje još jedno značenje, stavljajući ga čak na prvo mjesto, iako je preneseno, a ne osnovno. Oslanjajući se na Bjelostjenčev rječnik (advigilare⁹) i čakavske narodne pjesme, on ističe da *dogledati* znači:

»*gledati, čuvati što do kraja, dočuvati*«, s primjerom: »Dva su brata, dve sestre rođene staru majku smrti dogledali, u svetu ju zemlju sahranili. Nar. pjes. istr. 1,53.« (AR, II, 562a!)

Glagol *dogledati*, kako se vidi, ovdje je upotrijebljen u prenesenom značenju (isp. gledati u značenju *paziti, čuvati*; tako je i danas u narodnom govoru nekih krajeva, u Bos. krajini, na primjer), pa možemo zaključiti da on ima samo dva značenja:

1. »ugledati što nadaleko«, tj. u daljini,
2. prestati gledati.

Prema prvom značenju, od glagola *dogledati* razvila se riječ *dogled*, koju možemo naći u gotovo svim rječnicima (B, RK, H, D, DJ, DDM, T, VL, K). Pored rječnika, imamo je i u MPE i ELZ.

⁷ Str. 78 u bilješci.

⁸ Fizikalni rječnik, str. 99.

U pogledu značenja svi se ovi izvori ne slažu. RK značenje te riječi objašnjava ovako:

»*döglöd*, a 1. *Séhweite* f, *Sichtweite* f, *Gesichtskreis* m; na dogledu zu (im) *Gesichte*; zemlja nam je uvek na dogledu *wir haben das Land immer im Gesichte* 2. *Fernglas* n, *Fernrohr* n, *Ferngucker* m, *Operngucker* m (v. *durbin*).«

Dogled, dakle, znači: 1. domet vida, polje vida i sl. i 2. *durbin*, *dalekozor*. S RK slažu se u tome H (uz isto objašnjenje), DJ (koji pored *distanza visiva* i *portata di vista*, upućuje i na *dalekozor*), zatim T (*pole zrenija* i *binoklj*) i B (1. što može pogledom da se obuhvati: na dogledu mi je; 2. *durbin*, *pozorišni durbin*). D i DDM imaju samo prvo značenje, a ELZ i MPE samo drugo, što je, u ovom posljednjem slučaju, i prirodno.

Na osnovu ovog pregleda može se zaključiti da se riječ *dogled* u značenju terestričkog binokulara i sl. sasvim učvrstila, u istočnom (MPE, RK, VL i B) i u zapadnom dijelu našeg jezičkog područja (ELZ, H, DJ, K). U stručnim se krugovima, kako smo vidjeli, ta riječ na zapadu ne upotrebljava (bar ne na citiranim mjestima pregledanih udžbenika). No i pored toga, *dogled* je i na zapadu stekao pravo građanstva, i ne bez razloga, jer je to veoma lijepa naša riječ.

Imenica *dvogled* u stvari je prevedenica strane riječi *binokl*, *binokular* (prema *binokularan*) i sl. U tom značenju možemo je naći u ELZ, MPE, RK, RSP (*Binoculars*), DJ (*binòcolo*) DDM (*binocle*), T (*binoklj*), K (*binòkl*), pa i u stručnim knjigama (Telebaković i dr.). Da se *dvogled* uglavnom odnosi na binokularni *dogled* (*dalekozor*), najbolje nam svjedoči Telebaković koji u svojoj *Fizici* (v. naprijed) piše:

»*Dogled* sa prizmama sastoji se obično od dva *durbina* (»*dvogled*«) da bi se predmeti mogli posmatrati sa oba oka.« (Str. 45.)

Možemo, dakle, zaključiti da se *dvogled* ustalio i na istoku (MPE, B, RK, RSP) i na zapadu (ELZ, DJ, DDM, K) kao naziv za poznati nam već terestrički binokularni *dogled* (*dalekozor*) s prizmama i sl. Istina, ima autora koji *dvogled* shvataju nešto šire. Tako je, na primjer, u Bakotića: »DVOGLED, m. optička sprava koja povećava ili približava slike objekata koji se kroz nju gledaju.« (V. B, 160b i 161a!) No to je ionako loša i široka definicija koja pored teleskopa, *durbina* i sl. može obuhvatiti još i lupu i druge optičke sprave.

U rječnicima našeg jezika, osim Bakotića, *dvogled* nećemo naći. AR ima pridjev *dvogled* u značenju *razrok*, i to uz ogradu: »*Kao da je takovo značenje u jednom primjeru (XVII vijeka) u kojem dolazi*« (II, 926b).

U pravopisnom rječniku (kao i u ranijim našim pravopisima, Belićevu i Boranićevu) nema ni *dogleda* ni *dvogleđa*, pa ni *durbina* i *dalekozora*. Ima samo *telèskop* (i *tèleskop*) — na str. 774b. Ali da su ove riječi i unesene u Pravopis, to nam ništa ne bi pomoglo, osim, možda, u utvrđivanju akcenta — a to nije sporno.

Prema svemu što je rečeno, možemo zaključiti da je *dvogled* prevedenica strane riječi binokl (ili binokular), da se u nas ustalila kao naziv za terestrički binokular s prizmama i da se u tom značenju upotrebljava (pored drugih izraza — dogleda, dalekozora i durbina).

No i pored svega toga, možemo li *dvogled* bez rezerve prihvatiti kao alternaciju *dogledu*? Mislim da ne možemo. Prije svega, *dvogled* je loša prevedenica. *Dvo-* u sličnim složenicama znači »dvaput« ili »dvostruko« [isp. prevedenicu dvopek, njem. Zwieback — dvaput pečen, prepečen (kruh); dvopjev i sl.]. U tom smislu riječ *dvogled* značila bi: »onaj koji dvostruko vidi«, »dvaput viđen, gledan« ili sl. Osim toga, značenje je te riječi neodređeno, široko. *Dvogled* bi mogle biti i naočari, cviker pogotovo. A onda, ako prema *binokl* imamo *dvogled*, zašto nam *monokl* nije *jednogled*? Kako bi to zvučalo?

Drugo, imenica *dvogled*, sve i kad bismo je usvojili kao dobru, ne označuje suštinu (funkciju) predmeta o kome je riječ, već samo njegovu tehničku konstrukciju — binokularnost. Suštinska je funkcija ove optičke sprave doglédanje udaljenih predmeta, pa nam *dogled* u ovom smislu mnogo više odgovara.

I, treće, *dogled* je riječ našeg porijekla, a *dvogled* loša prevedenica strane riječi. Zašto onda pored naše, sasvim adekvatne i dobre riječi tražiti neku drugu?

Pored riječi *dogled* (u užem značenju, koje smo ovdje precizirali) u zapadnom dijelu našeg jezičnog područja upotrebljava se i imenica *dalekozor* (s veoma širokim smisaonim sadržajem). Ovu riječ, i pored toga što je prevedenica, zbog rasprostranjenosti i ustaljenosti u zapadnim krajevima,⁹ ne možemo progoniti, nego je moramo kao i u drugim sličnim slučajevima, smatrati dubletom, alternativnim izrazom. Meni je, objektivno, bliža riječ *dogled*, pa bih je i pretpostavio riječi *dalekozor*. Subjektivno, osjećam izvjesnu razliku u značenju tih dviju imenica. Riječ »daleko« u složenici *dalekozor* zvuči mi »prejako« u terestričkim (zemaljskim) srazmjerama, osobito u odnosu prema kozmičkim prostranstvima. Isto mi tako riječ *dogled* izgleda nekako »preslaba« za doglédanje dalekih nebeskih tijela, pa je — oslanjajući se na svoje jezičko osjećanje — ne bih upotrebljavao u smislu: *teleskop* (*dalekozor*). No to je samo jedno individualno, možda čak i preistančano (neopravdano preistančano) osjećanje koje ne mora biti ni tačno ni dobro.

Ostaje nam, dakle, da zaključimo da ga »terestrički binokularni dalekozor (durbín) s prizmama«, kojim se tako često služimo u raznim prilikama, može nazivati samo *dogled* ili *dalekozor*. Jedino *dvogled* ne bismo mogli preporučiti, jer — kako smo vidjeli — nije dobra niti je adekvatna kao prevedenica tuđe riječi.

⁹ A može se naći i u nekim izvorima iz istočnih krajeva (MPE, npr.).

PITANJA I ODGOVORI

KAKVA JE RAZLIKA IZMEĐU JE LI? i DA LI?

Čitalac Z. T. iz Ogulina poslao nam je dopis s nekoliko pitanja. Najznačajnije među njima je pitanje o razlici između *je li?* i *da li?*¹ Čitalac misli da bi ona mogla biti u značenju, npr. u pitanju za sadašnjost došlo bi *je li: Je li vedro nebo?*, a u pitanju za budućnost *da li: Da li se vedri?* Naše gramatike, sadašnja jezična praksa, a ni navedeni primjeri ne pokazuju takvu razliku. U pravoj upotrebi oba su pitanja u sadašnjosti. Možemo *je li* i *da li* zamijeniti pa će značenje ostati isto. Mjesto prvoga možemo reći: *Da li je vedro nebo?*, a mjesto drugoga: *Je li se vedri?* Taj kratki postupak pokazuje da razlike u značenju nema. Oba su izraza sinonimna. Ali je samo pitanje ipak zanimljivo. Odraz je normalne težnje u jeziku da se sinonimni izrazi počnu razlikovati, kad se već podjednako upotrebljavaju, premda ovdje za razlikovanje nema nikakve potrebe. S druge je strane pitanje i opravdano jer ćemo na nj odgovor uzalud tražiti u našim gramatikama i drugim jezičnim priručnicima.² Zato odgovor treba proširiti i reći ovo: Kad je dovoljan sam veznik *li*, nepotrebno je i *da* i *je*, a uz *je li* suvišno je u normalnoj upotrebi *da*. Tako je mjesto druge rečenice: *Da li se vedri?* ili: *Je li se vedri?* pravilnije samo *Vedri li se?* (Ili: *Zar se vedri?*) Ta je rečenica jedrija, izražajnija jer je lišena suvišnih riječi. Zato je i mjesto rečenica tipa: *Da li je nebo vedro?* bolja rečenica

¹ Na pitanje o razlici između *stoli-stolovi* čitalac je dobio posredan odgovor u članku Vladimira Gudkova u 1. broju Jezika ovoga godišta, premda odgovor nije potpun. Treba dodati da ima imenica kojima je između duge i kratke množine stilska razlika, npr. *snjegovinskijezi, bregovi-brijezi, bjegovi-bijezi*. Prvi su oblici obični, a drugi danas pjesnički.

² Naći ćemo jedino spomenuto da pojedinci imaju teškoća u pisanju zbog toga što se te riječi izgovaraju kao jedna riječ i što se tako pišu radni pridjevi glagola *dati* i *jesti* pa ih od njih treba razlikovati: *Je li da su jeli, a da li su dali drugima jesti?*

bez *da: Je li nebo vedro?* Ekonomija ima i u jeziku značajnu ulogu pa kad ona ne slabi izražajnost, treba joj dopustiti da djeluje. Ako bismo je ovdje preokrenuli u pravilo, mogli bismo kazati: Kad se isto može reći s manje riječi, a da izražajnost time ne oslabi, tada je bolje suvišne riječi izostaviti. Mnogi se toga jednostavnog pravila ne drže, nego upotrebljavaju suvišno *da* opterećujući i razvodnjujući time svoj stil, npr. *Da li odgovorne interesira mlijeko?* (Borba, zgb. izdanje, 5. 8. 64. 6.) *Da li je Džoni nameravao da pređe reku?* (NIN, 6. 9. 64. 23.) *Da li biste više želeli da me ubijete sopstvenim rukama, Džoni?* (Isto.) Bolje je bez *da: Interesira li odgovorne mlijeko? Je li Džoni nameravao da pređe reku? Biste li više želeli da me ubijete sopstvenim rukama, Džoni?* To pogotovu vrijedi za posljednja dva primjera gdje se takvom promjenom uklanja i ponavljanje veznika *da*.

To ćemo obrazloženje lakše prihvatiti ako znamo odakle ono *da* u nezavisno-upitnim rečenicama. Prodrlo je iz zavisno-upitnih: *Reci mi da li je Džoni namjeravao prijeći rijeku?* Tu je prava služba veznika *da*. Kako se zavisno-upitne rečenice lako i često zamjenjuju s nezavisno-upitnim, tako se s tim zamjenjivanjem veznik *da* prokrijumčario i tamo gdje nema što vezati, gdje za nj nema prave potrebe. Primjeri pokazuju da je upotreba veznika *da* u nezavisno-upitnim rečenicama proširenija u istočnim krajevima, a samo *li* i *je li* više u zapadnim. Tako istoga dana kad i u Ninu nalazimo u Vjesniku u istoj vrsti književnosti, u kriminalnoj, samo *samo li* ili *vezu je li: Spava li čvrsto? Zna li gospođa Murdock gdje se nalazi? Je li ovo vaš krevet?* (Vjesnik, 6. 9. 64. VII). Stalna rubrika u Politici ima naslov *Da li znate...?*, a Vjesnikova svakoga tjedna jedanput na dječjoj strani bolje: *Znate li?* Ali za pouzdaniju tvrdnju o rasprostiranju jedne ili druge pojave treba širih ispitivanja. Kao odgovor spomenutom čitaocu, i svima onima koje to pitanje zanima, nadam se da je zasad i ovo dovoljno.

Stjepan Babić